जाङ्गलो देशो बहुधान्यादिसंयुतः” कुल्लू० धृतवाक्योक्त- लक्षणे ४देशभेदे पु०। भावप्र० अन्यथा तल्लक्षणमुक्तं यथा “आकाशशुभ्र उच्चश्च स्वल्पपानीयपादपः। शमी- करीरविल्वार्कपीलुकर्कन्धुसङ्कुलः। हरिणैणर्ष्यपृषत गोकर्णखरसङ्कुलः। सुस्वादुफलवान् देशो वातलो जाङ्गलः स्मृतः”।

“बहूदकनगोऽनूपः कफमारुतरोगवान्। जाङ्गलो- ऽल्पाङ्गशाखी च पित्तासृङ्मारुतोत्तरः” तद्देशगुणा- स्तत्रोक्ता जाङ्गलानां पशूनां विशेषः तन्मांस गुणाश्च तत्रैवोक्ता यथा “हरिणैणकुरङ्गर्ष्य पृषतन्यङ्कुशंवराः। राजीवोऽपि च मुण्डी चेत्याद्या जाङ्गलसंज्ञकाः। हरिणस्ताम्रवर्णः स्यादेणः कृष्णः प्रकीर्त्तितः। कुरङ्ग ईषत्ताम्रः स्यादेणतुल्याकृतिर्म- हान्। ऋष्यो नीलाङ्गको लोके सारोझ इति कीर्त्तितः। पृषतश्चन्द्रबिन्दुः स्याद् हरिणात् किञ्चिदल्पकः। न्यङ्कुर्बहुविषाणोऽथ शंवरो गवयो महान्। राजीवस्तु मृगो ज्ञेयो राजिभिः परितोवृतः। यो मृगः शृङ्गहीनः स्यात् स मुण्डीति निगद्यते। जाङ्गलाः प्रायशः सर्वे पित्तश्लेष्महराः स्मृताः। किञ्चिद्वातकराश्चापि लघवो बलवर्द्धनाः”। “तत्रेमे कुरुपाञ्चालाः शाल्वा माद्रेयजाङ्गलाः” भा० भी० ६अ०। ५कपिञ्जलखगे पुंस्त्री मेदि० स्त्रियां जातित्वात् ङीष्।

जाङ्गलपथिक त्रि० जङ्गलस्थः पन्थाः अच् समा०। तेना- हृतं तेन गच्छति वा ठञ्। १जङ्गलपथेनाहृते २तेन गन्तरि च।

जाङ्गुल न० गम–यङ् लुक् बा० डुल पृषो० दीर्घः। १विषे तस्य कुटिलगतित्वात् तथात्वं २जालिनीफले शब्दरत्ना०।

जाङ्गुलि पु०गम–यङ् लुक् बा०डुलि।१विषवैद्ये शब्दरत्ना०। “परीक्षितं समश्नीयात् जाङ्गुलिभिर्भिषग्वृतः” वैद्यकम्।

जाङ्गुलिक पु० जाङ्गुली विषविद्या तामधीते वेद वा तया दीव्यति वा ठञ्। विषवैद्ये अमरः। [हेमच०।

जाङ्गुली स्त्री जाङ्गुलस्य विषस्येयम् अण्। विषविद्यायाम्

जाङ्घि त्रि० जङ्घायां भवः तस्या इदं वा वाह्वादेराकृति- गणत्वात् इञ्। १जङ्घाभवे २तत्सम्बन्धिनि च।

जाङ्घिक त्रि० जङ्घाभ्यां जीवति वेतना० ठञ्। १धावके (धाओड़े) २उष्ट्रे पुंस्त्री० ३मीकारीवृक्षे पु०राजनि०।

जाजलि पु० ऋषिभेदे तस्य तपश्चरणकथादिकं भा०शा०२६२अ दृश्यम् “वने वनचरः कश्चिज्जाजलिर्नाम वै द्विजः” इत्यादि। स च प्रवरप्रवर्त्तकः हेमा० व्र० दृश्यम्।

जाजिन् त्रि० जज–योधे–ताच्छील्ये णिनि। योधशीले। “जजौजाजाजिजिज्जाजी” माघः।

जाझ्झा(ट)लि पु०जझ(झ)ट–संघाते घञ्। तं लाति ला– बा० डि। वृक्षभेदे अमरः।

जाटालिका स्त्री कुमारानुचरमातृभेदे “जाटालिका काम- चरी दीर्घजिह्वा बलोत्कटा” भा० शा० ४७ अ०।

जाटासुरि पु० जटासुरस्यापत्यम् इञ्। जटासुरापत्ये “जाटा- सुरिर्भीमसेनिं नानाशस्त्रैरवाकिरत्” भा०द्रो०१७५ अ०।

जाटिलिक पुंस्त्री जटिलिकाया अपत्यं शिवा०अण्। जटिलिकाया अपत्ये स्त्रियां ङीप्।

जाठर पु० जठरे भवः अण्। जठरस्थिते १वह्नौ “जाठरो भगवानग्निरीश्वरोऽन्नस्य पाचकः” सुश्रु०। २कुमारानु- चरभेदे “विद्युताक्षो धनुर्वक्त्रो जाठरो मारुताशनः” भा० श० ४६अ०। तस्येदमण्। ३जठरसम्बन्धिनि त्रि० स्त्रियां ङीप्। “नानाशनः स्यान्न महाशनः स्यादलोलुपः साधु भिरागतः स्यात्। यात्रार्थमाहारमिहाददीत तथास्य स्याज्जठरी द्वारगुप्तिः” भा० शा० २७० अ०।

जाठर्य्य त्रि० जठरे भवः बा० ञ्य। जठरभवे रोगादौ “एतन्नवायसमेतेन जाठर्य्यं न भवति सन्नोऽग्निराप्या- यते” सुश्रु०।

जाडार पुंस्त्री जडस्यापत्यम् वा आरक्। जडस्यापत्ये।

जाड्य न०जडस्य भावः ष्यञ्।१जडतायां २मौर्ख्ये च हेमच० “आलस्यश्रमगर्भाद्यैर्जाड्यं जृम्भासितादिकृत्” सा०द०। “इदं जाड्यमिदं मौढ्यमिदमत्यद्भुतं वचः” हरिवं०२०९अ०।

जाड्यारि पु० ६त०। जम्बीरे राजनि०।

जात त्रि० जन–कर्त्तरि क्त।१उत्पन्ने २व्यक्ते च भावे क्त। ४जन्मनि ५समूहे च मेदि० तत्र उत्पन्ने “तस्मात् कुमारं जातं घृतं वैवाग्रे प्रतिलेहयन्ति स्तनं वानुधापयन्ति” शत०ब्रा०१४।४।२।४ “सुवीजं चैव सुक्षेत्रे जातं संपद्यते यथा” मनुः संघे “निःशेषविश्राणितकोशजातम्” रघुः। “चतुर्विधस्थूलशरीरजातम्” वेदान्तः। “सर्वेषां धन- जातानामाददीताग्र्यमग्रजः” मनुः।

जातक त्रि० जात+स्वार्थे क। १उत्पन्ने “उभौ तौ नार्हतो भागं जारजातककामजौ” मनुः। जातं जन्म तदधिकृत्य कृतो ग्रन्थः अण् संज्ञायां कन्। २होरातन्त्रे। तच्च नानाज्योतिर्विद्भिर्नानाविधं रचितं तत्र वृहज्जातकस्यैव अतिप्रामाणिकत्वात् तच्छास्त्रप्रतिपाद्यविषया ग्रन्थकृता